

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΑΠΟΛΟΓΙΑ *

20.

Οἱ δισταγμοί μου κι ὁ Ἀργύρης.

Τί νά σᾶς τὰ πολυλογώ; Ἄμα πῆρα νά ξαναδημοσιέψω τὸ Ταξίδι μου, συλλογίστηκα μὲ τί τρόπο ἔπρεπε νά τὰ βολέψω, δηλαδή νά τὰ ρηθῶ ἢ νά τὰ γράψω; Ἀλλὰ νῆ με τὸ παραπάνω στὰ παλιά μας δὲ χρειάζεται, εἰδμενὴ δὲν τελειώνει κανεὶς καὶ κἀλλία νά κάμῃ ἄλλα. Ἐπειτα, ἔπρεπε κάπως νά μείνῃ στὸ Ταξίδι μου ἡ βούλλα τῆς ἐποχῆς του. Μερικὰ ὅμως δὲν μπορούσα καὶ νά μὴν τὰ σιάξω. Περισσότερο καιρὸ μοῦ κόστισε νάποφασίσω γιὰ τὸ καθένα, συχνὰ μάλιστα καὶ νά μὴν ἀγριέω, ὅστερις ἀπὸ σκέψεις καὶ σκέψεις ἔναν τύπο ποὺ ἤθελα νά τὸν κανονίσω ἀλλιῶς, παρὰ ποὺ θὰ μοῦ κόστιζε νά καταπιανόμενε κανένα ἔργο πρωτότυπο. Τί στοργάστηκα τότες γιὰ νά γλυτώσω; Τὸν καλὸ μου Ἀργύρη τὸν Ἑφταλιώτη στοργάστηκα. Εἶπα νά τοῦ στείλω ἀντίτυπο τοῦ Ταξιδιοῦ μου φορτωμένο καὶ παραφορτωμένο στὰ περιθώρια μὲ φωτῆματα, σημειώματα, δισταγμούς, ἀπορίες, κι ἀφτὸς πιά νά με ὁδηγήσῃ, νά πᾶψουνε οἱ μπελᾶδες. Ὁ Ἀργύρης Ἑφταλιώτης, πὼς νά τὸ ξεχάσω; στᾶθηκε ὁ πρῶτος μαθητὴς μου, ἐννοεῖται κι ὁ πρῶτος δασκάλος μου. Γιατί ἐγὼ τέτοια ἰδέα ἔχω, ὅπως νά θέλω νάδικήσω κανένα, πὼς ἀπὸ μᾶς ὅλους τὰ βωμολέχα ὁ Ἀργύρης τὰ νοιώθει, ὁ Ἀργύρης τὰ συναισθάνεται μέσα του σὰ Ῥωμῖος καὶ σὺν ποιητής. Λοιπὸν πὺ ἀξιομάστορη ποὺ νά βρῶ; Τὸν ἀγαπῶ κιόλας πολὺ. Ὁ Ἀργύρης εἶναι γιὰ μένα ὁ φίλος ὁ πιστός, ποὺ τίποτα δὲν τοῦ κρύφτω, μήτε τὰ λάθια τοῦ κοντυλιοῦ, μήτε τῆς ψυχῆς μου τὰ λάθια. Ὅλα τὰ δικὰ μου ἀφτὸς τὰ ξέρει, τὰ μυστικὰ μου ἀφτὸς τὰ κατέχει. Καλὴ καὶ σίγουρη καρδιά, σὺν τὸ λυγρὸν. Κρῖμας ποὺ δὲν μπορείτε νά δεῖτε τὴν ἀλληλογραφία μας γιὰ τὴ δέφετερη ἐκδοσὴ τοῦ Ταξιδιοῦ! Τοῦ ξεμολογοῦμαι πιά τὰ καθέκαστα. Καὶ τί τοῦ λέω φαρδιά πλατιά σὲ κάθε σελίδα, σὲ κάθε ἀράδα; Πάντα τὸ ἴδιο, δηλαδή πὼς τὸ τάδε καὶ τὸ τάδε τότες δὲν τολμοῦσα νά τὸ βάλω. Κι ὁ Ἀργύρης μοῦ ἀποκρίνεται ὁρθὰ κορτά: «Τόλμησε τώρα!» — «Μὰ δὲν τόλεγα τότες!» — «Καὶ τί με μέλει ποὺ δὲν τόλεγε; Τόλεγε ὁ λαός.»

Δὲν τὸν ἄκουσα σὲ ὅλα, γιατί προσπάθησα νά καταφέρω δυὸ πράγματα ποὺ ἔρχομα δὲ συμβιβάζονται, νά χτενίσω λιγὰκι τὸ Ταξίδι καὶ συνάμα νά μὴν τοῦ χαλάσω τὴν παλιά του τὴ μορφή. Βλέπετε ὅμως πὼς οἱ περιφημὲς οἱ ἀφιβολίαι τοῦ ἐπικριτῆ μας, μὲ πολεμοῦσαν καὶ μὲ δέρνανε ἀπὸ τὰ χρόνια ἐκεῖνα, γιὰ νά μὴν ποῦμε κιόλας πὼς φανερώνει κανεὶς περίεργη, πολὺ περίεργη ἀντίληψή τῆς τέχνης καὶ τῆς γλώσσας, ὅταν ἔρχεται κι ἀπορεῖ τάχα ποὺ σὲ τέτοια δημιουργία μπορεῖ; ἄξονα καὶ νά δισταῇ, χωρὶς νά καταλάβῃ πὼς εἶναι χρεὸς σου ὁ δισταγμός. Μήπως μᾶς πῆρε γιὰ ζῶα ποὺ στὴν ἀρχὴ γράφαμε ἀσυλλόγιστα κ' ἔπειτα βάλαμε γνώση, ξαφνικά, ἢ μήπως ὁ ἴδιος ποτὲ του δὲ δισταῇ; Ἀφοῦ ὅμως μοιάζει νά εἶναι ὁ λόγος του γιὰ τὸ τυπικὸ, ἄς μάθῃ πὼς καὶ στὸ τυπικὸ περισσότερο

δισταῇ τότες ἀπὸ τώρα. Ἐτυχε νά σᾶς τὸ μολογήσω καὶ πὺ ἀπάνω, σὰ συζητούσαμε γιὰ τὸ μέλλο καὶ τὸ μέλλοντα. Δὲν τὸ ξέρω λοιπὸν ἂν ἔθρεφα στίς δυνάμεις μου, ποὺ λείει ὁ σοφὸς ἀρθρογράφος, ἀπεριόριστη πεποίθηση. Μὰ σήμερις ἡ πεποίθησι δὲ γίνεται παρὰ νά μεγαλῶσε. Ἀμεί, πὼς ἀλλιῶς; Σήμερις ἔχουμε ἄσπερι δικό μας: σήμερις μᾶς διαβάζουνε κιόλας, χωρὶς νά τὸ ὑποφαστοῦνε κἄνε πὼς εἴμαστε πὺ ἀμειλίχοι ἀκόμη. Κι ἀλήθεια ἡ Ζωὴ κι ἀγάπη στὴ μοναξιά παραχώρησι καμιά δὲν ἔχει. Μίλησα ῤητὰ μάλιστα γιὰ τὰ κέρια τὰ δημοτικά μας (σ. 322). Θὰ γελαστήκανε ὑποβίτω ἀπὸ κάτι ορασοῦλες τοῦ Ὑπερόλογου, ἐκεῖ ποὺ γράφει λ. χ. πὼς με τὴν ντουζίνα δανίζομαστε λέξεις ἀπὸ τὴν καθαρῆβουσα (σ. 329, 331). Λέξεις, καί, ΟΧΙ ΤΥΠΥΣ. Τὸ προκηρύξαμε ἀφτὸ κι ἀπαρχῆς. Ἀς διαβάσουνε τί λείει στὸν πρόλόγὸ του τὸ Ταξίδι (Ταξ. α', β' = Ταξ. β', 24)· σὸταν ἡ δημοτικὴ μας γλώσσα [πὲς ἡ ἐθνικὴ μας] δὲν ἔχει μιὰ λέξη ποὺ μᾶς χρειάζεται, παίρνω τὴ λέξη ἀπὸ τὴν ἀρχαία καὶ προσπαθῶ, ὅς εἶναι δυνατό, νά τὴν ταυρίξω με τὴ γραμματικὴ τοῦ λαοῦ. Ἐτοὶ διορθώσαμε καὶ τὴν καθαρῆβουσα. Τώρα ἡ διορθωμένη μας ἡ καθαρῆβουσα τοῦς ἔρχεται σὺν ἀδιόρθωτη, τότε συνήθισανε πιά στὴ δημοτικὴ. Μεγάλη νίκη γιὰ μᾶς (1). Ἡ μόνη μου παραχώρησι ἐμένα — γιατί τὸ συνδιαλέγεται (σ. 86, κ. 322, 1), ἔχει κάποιον νόημα εἰρωνικὸ στὸ μέρος ἐκεῖνο — στᾶθηκε ἴσως ἓνα ν τῆς αἰτιατικῆς στὸ μὲν ὄραν ἀραγμένη (σ. 322, 1). Δὲν παρατηρήσανε ὥστόσο πὼς σ. 2 τὸ βάλω με ν ὡς καὶ στὴν ὀνομαστικὴ, μὲν ἀμμουδιά! Καὶ τὴν παραχώρησι θαρρῶ πολὺ περισσότερο πὼς τὴν ἐκαμα τοῦ Παλαμά, ποὺ τοῦ ἀρέσουνε τέτοια ν καὶ ποὺ τὰ πάντῃς κάποτες — μὰ κάποτες μονάχα — καὶ στὸ λαό. Στὸ λαὸ στηρίζονται ὡς καὶ κάτι ἄλλοι τύποι ποὺ διόλου δὲ μᾶς λυποῦνε: ὁ καιηγοροῦμενος (κ. Νουμά, ἀρ. 132, σ. 5, στ. 3), ἐννοεῖται πὼς μετοχὴ δὲν εἶναι: κατάντησε αὐσιαστικὸ ἐπίθετο, καὶ τὸ προσκόλλημα — οὔμενος, — οὔμενη, πληθώρα στὴ δημοτικὴ, προεπομένους, συσταζόμενος, ταυριαζόμενος, κτλ. Δὲν εἶπαμε πάλι πὼς θὰ ξελοθρέψουμε τὸν ἡγούμενο! Ἐμεῖς δὲν ξελοθρέβουμε, ζωγονοῦμε: δὲν κατατρίφουμε, χτίζουμε: δὲν ξεβρίζουμε, φυτεύουμε πλατάνους στὰ πλούσια τὰ βουνά τῆς Ῥωμιοσύνης: σπέρνουμε λουλούδια ποὺ ἀμέσως φυτρώνουνε στὰ δροσάτα τῆς τῆς περιβόλια. Τὸν ἴσκι καὶ τὴ μυρουδιά ἔρχονται σήμερα νά χαροῦνε καὶ οἱ δασκάλοι. Σημαντικὸ, πολὺ σημαντικὸ ποὺ ἀρχίζουνε νά μιλοῦνε ὡς καὶ γιὰ τὴν τέχνη μας. Θὰ πῇ, συνηθίσανε στὴ γλώσσα, προσέχουνε λοιπὸν καὶ στὴν τέχνη (κ. Ταξ. β', 14-18)! Ἄν ἔτυχε ὅμως ἀλήθεια νά δειξοῦμε τέχνη ἐμεῖς, φυσικὰ χρειάστηκε περισσότερη σ' ἓνα Ταξίδι παρὰ σὲ ὅσα φανήκανε δεκαπέντε χρόνια κατόπι. Νομίζω κιόλας πὼς ἐμεῖς τὴν καλαισησία, τὴ φαντασία καὶ τὴν τέχνη, πάντα τίς εἶπαμε καὶ τίς κάμαμε ἀχώριστες

1) Ἀμειλίχτα καθὼς πίντα ὁ Χατζηδάκης, Ἀπάνε· στὸν ΚΡΟΥΜΠΑΧΕΡ, 755, ἅμα ποὺ τὸ βῆρε τυπωμένο σὲ φημερίδα, τὸ φώναξε κιόλας ἀμέσως πὼς ὑποχωροῦμε: «Ὁὐτως ἄρα ἐγκαταλείπεται σήμερον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀρεσιάρχου τὸ σύστημα ἐκεῖνο, δ ἐπὶ εἰκοσαετιᾶν σχεδὸν ὅλην ἡγωνίζοντο μετὰ φοβεροῦ πατάγου νά ἐπιβάλλωσιν ἐπὶ τὸ ἔθνος ὡς γλῶσσαν αὐτοῦ» κτλ. κτλ., δηλαδή ἄλλα πολλὰ με πατάγους κι ἀπροσεξίαι. Ποιὸς βώτησε τὸ Χατζηδάκη καὶ σὲ τί ἀνακατώνεται; Ἀς διαβίξῃ πρῶτα, γιὰ νά μάθῃ, γιατί!

Ἀνὴρ γὰρ ὅστις ἤδεται λέγων αἰεὶ, λήληθεν σὺν τὸις ξυνοῦσιν ὦν βαρύς.

Κι ἀλήθεια χορτάσαμε πιά.

ἀπὸ τῆς γλώσσας. Ἡ γραμματικὴ, ἀντὶς νά βλάψῃ ποτὲ τὴν ποίησι, τὴ δουλέβει: ἀντὶς νά τὴ σκοτώνῃ, τὴ γεννᾷ.

21.

Τὸ βουσφέτι.

Τέτοια ἡ ἀρχὴ μας, τέτοια στᾶθηκε, τέτοια στέκεται ἀκόμη. Μὰ πὼς νά τὸ νοιώσῃ κανεὶς, ὅταν τὸρθῇ, τὸ σωστὸ καὶ τὸ κανονικὸ, τὰ περὶ γιὰ πείσμα; Πείσμα ἡ γραμματικὴ μας. Πείσμα νά δουλέβουμε γιὰ τὸ ἔθνος! Πείσμα νά θέλουμε καὶ καλὰ γλώσσα ποὺ νά μπορῇ τὸ ἔθνος νά τὴ μάθῃ, γιὰ νάχῃ στὸ τέλος καὶ μιὰ γλώσσα! Πείσμα τὸ θαρροῦνε κ' ἔπειτα γράφουνε πὼς κοντιβουνε νά φιλιωθῶνε καθαρῆβουσα καὶ δημοτικὴ! Καὶ τὸ φιλιωμα, σοῦ τὸ λείει ἀκόμη συνδιαλλαγή. Συνδιαλλαγή! Ἐνῶ ἐμεῖς ἔχουμε, κατὰ τὴ σημασία, φιλιωμα — ἡ φιλιωσι, ἂν τοῦς τρομάξῃ τὸ δῶλο τὸ κρασί — ἔχουμε κι ἀνταλλαξιά. Τί νά τὴν κάμουμε τὴ φιλία ποὺ μήτε στὸ νόημα δὲν μπῆκε; Μὰ καὶ ποιὸς τὸ εἶπε πὼς ἐμεῖς γυρίζουμε ἐπαθεῖς; Οἱ ἐπαθεῖς πρέπει νά μᾶς γυρίζουνε μᾶς. Ὁπαθεῖς ὁ γιατρός δὲ γυρίζει: γυρίζεται ἀπὸ τοῦς ἀρρώστους. Ἡ ἔχουμε ἄδικο ἢ ἔχουμε δίκιο. Ἄν ἔχουμε ἄδικο, φίλια δὲ χωρεῖ: ἄς πετάξουμε στὴ θάλασσα τὰ γραφτά μας, εἶναι τὸ μόνο ποὺ μᾶς ἀξίζει καὶ ποὺ τοῦς ἴδιους τοῦς συφέρνει. Ἄν ἔχουμε δίκιο, τότες τοῦς εἴμαστε χρήσιμοι ἐμεῖς. Τὸ ἔθνος κιντυνέει. Ἐνα; τόπος ὠραίος, κλασσικός, ἀθάνατος σὺν τὴν Ἑλλάδα, πελαγώνει. Καὶ νομίζουνε πὼς εἶναι καιρὸς γιὰ χατίρια. Μὰ τὸ Θεό! Βουσφέτι: τὸ θαρρέψανε πὼς εἶναι καὶ τὸ ζήτημα. — «Γιὰ νά σοῦ πῶ! Διόρισέ με καὶ σὲ ψηφίζω. Ἐλα, γειά σου!» Πολιτικὰ, προσωπικὰ. Μάθανε ἀπὸ τὸ σχολεῖο νά βουσφετίζουμε, νάλληλοβουσφετίζονται μάλιστα. — «Μορὲ Θανάση, τοῦς βώλους σου, καὶ σοῦ δίνω τὴ σεβεία μου». Συνδιαλλαγή, ποὺ μᾶς τὸ κανόνισε ὁ φίλος. Ἀκούς καὶ κάτι ἀπίστεφτα, ποὺ δὲν ξέρεις μὲ ποιόνε μιλεῖς, μὲ ἄντο λογικὸ ἢ μὲ ὄνταριο ἀλόγιστο. Ἡ καθαρῆβουσα, λείει. Ἐσεῖς τὴν πολερᾶτε, κ' ἔπειτα τῆς παίρνετε λέξεις! Σὰ νά μὴν ἔχουμε ἄλλη δουλειὰ παρὰ νά πολεμοῦμε τὴν καθαρῆβουσα! Τὴν πολεμοῦμε, καὶ γιατί παρακαλῶ; Γιατί δὲν μπορεῖ τὸ ἔθνος νά τὴ μάθῃ καὶ γιατί τὸ ἔθνος θέλει γλώσσα. Εἰδμενὴ, τί μᾶς μέλει; Πείσμα θὰ τὸ κάμουμε τώρα; Σὺν τὰ παιδιὰ θὰ ποῦμε: — «Στάσου, ἐσὺ μὲ πείραξες. Δὲ γυρίζω πιά νά σὲ δῶ!» Πὼς νά μὴ γυρίσω νά τὴ δῶ, ἅμα τὴ σιγυρίσω καὶ τὴ στρώσω; Τί βουσφέτια, τί παραχώρησις καὶ τί κουβέντες; Εἶναι ὁ τύπος ἐθνικός ἢ δὲν εἶναι; Ἀφτὸ νά κοιτάξουμε. Κι ἀφτὸ κοιτάξαμε. Τὸ κοιτάξαμε ἔχι μόνο στὴν καθαρῆβουσα, μὰ ἐννοεῖται καὶ στὴ δημοτικὴ, ἀφοῦ κοινούς τύπους προσπαθήσαμε κι ἀπαρχῆς νά παραδεχτοῦμε, δὲ στήσαμε γλώσσα με τὰ ντόπια, με τὰ ἰδιωματικά, με τὰ συνήθιστα. Λόγια λόγια κοπανίζουμε — κι αἶρα.

Πρέπει τὸ ζήτημα κατὰβῃ νά μελετηθῇ, γιατί νά σᾶς τὸ πῶ μ' ὅλη τὴν εἰλικρίνεια καὶ δίχως κοπιμμένα, δὲν πιστέβω νά τὸ πολυμελετήσῃς ὅσοι μᾶς ἀντιμάχονται, κι ἀφοῦ δὲν τὸ μελετήσανε, φυσικὰ εἶναι δύσκολο, εἶναι ἀδύνατο μάλιστα νάποφασίσουνε πὼς ἔχουμε ἄδικο, ἀκόμη κι ἂν ἔχουμε. Σπουδαῖο, τρομερὰ σπουδαῖο τὸ ζήτημα: ὅχι ἐμεῖς νά φιλιωθοῦμε, μὰ νά καταλάβουμε πρῶτα τοῦ λόγου τοῦς, νά καταλάβουμε μὲ καλὴ θέλησι, ποιὸς εἶναι ὁ σκοπός. Κι ἀδύνατο νά μὴν καταλάβῃ κανένας, ἅμα με τὰ σωστά του, με τὴ

συνείδησή του, τὸ ζετάσῃ. Θὰ καταλάβῃ καὶ τότες θὰ χαρῇ. Τότες θὰ βρεθοῦμε σὲ θέσῃ νὰ συνεννοηθοῦμε, δηλαδή νὰ πιάσουμε γερὰ φίλια.

22.

Ἡ γαλήνη.

Τοῦ κακού! Σὰς τὸ λέω καὶ νὰ τὸ θυμηθῆτε, σὰς τὸ λέω καὶ σὰς ποὺ θέλετε τὴν αἰλευθήρα μικτήν, καὶ σὰς ποὺ θέλετε τὴν καθαρέβουσα, καὶ σὰς ποὺ θέλετε συβιβασμούς, καὶ σὰς ποὺ δὲ θέλετε τίποτα, ἐσὰς ποὺ φωνάζετε πὼς ζήτημα γλωσσικὸ δὲν ὑπάρχει, ἐσὰς ποὺ ἔχετε καὶ τὴν πεποίθησιν, ποὺ περὶ φανὰ θαρρεῖτε πὼς τὴ βαστᾶτε τὴν ἀλήθειαν, σὰς τὸ λέω ἐσὰς ὅλους, τὸν ὕπνο σας δὲ θὰ δῆτε. Ὑπνο δὲ θὰ δῆτε, ὥσπου τὸ ζήτημα νὰ λυθῇ, ὥσπου νὰ γράφῃ, ὥσπου νὰ μαθαίνῃ παντοῦθε ἀπὸ τῆ μιᾶς στὴν ἄλλη ἀκρὴ ἀλάκαιο τὸ ἔθνος τὴ γλώσσα του τὴν ἑθνική, καί, τὴ δημοτική τὴν ἀκέρια, τὴν κανονισμένη, τὴν πανελλήνια. Λεφτεριά τί θὰ πῇ, θὰ τὸ νοιώσετε μονάχα τὴ μέρα ἐκείνη. Λεφτεριά, ἡσυχία, συνείδηση καλή, ἀνεξάρτητος νοῦς, καρδιά λουλουδάτη, γαλήνη, γαλήνη τῆς ψυχῆς, τὴ μέρα ἐκείνη θὰ τὰπολάψετε ὅλα, ὅλα θὰ τὰ χαρῆτε. Ἀῤῥωστο εἶναι τὸ ἔθνος. Ἀῤῥωστοι μαζί του καὶ σεις. Τὸ κρῦφο κακὸ ποὺ τὸ σπλαγχνόδερνει, ποὺ σὰς σπλαγχνόδερνει τοὺς ἰδίους, κάποτες ξεσπᾶνει τρομαχτικά, χαλνᾷ κόσμῳ, καὶ σὰ δὲν ξεσπᾶνει καὶ σὰ δὲ χαλνᾷ, πάντα ὅμως καὶ πάντα φανερώναται στὴν ἀκαταστασία τῆ γενικῆ. Φανταστῆτε το τί δεινὸ πρᾶμα ποὺ εἶναι, ὁ Ἀῤῥωστος νὰ μὴν ξέρῃ ποὺ νάκουμπῇ, κρεββάτι νὰ μὴν ἔχῃ, στρωσίδι νὰ μὴν βρίσκῃ, γιαιτρικὸ νὰ μὴν τοῦ δίνῃ. Τί θὰ πῇ ἔθνος χωρὶς γλώσσα; Τέτοιο κακὸ πὼς γίνεται; Πὼς θαντίζετε σὲ τέτοιο κακὸ; Στὰ πολιτικά σας, στὸ ἐμπόριο, στὴ βιομηχανία, στὸ στρατό, στὰ ναφτικά, στὴ μάθησιν, στὴν ἐπιστήμην, σὲ πρῶτο καθε λογῆς, στὸ σχολεῖο καὶ στὸ γραφεῖο, στὴ χώρα καὶ στὸ χωριό, στὸ λαὸ καὶ στὴν κοινωνία, στὸ δρόμο, ἄχ! καὶ στὸ σπῆτι σας ἀκόμη θὰ τάντικρύσετε τὸ ζήτημα τὸ γλωσσικὸ, τὸ μόνο. Ἀνησυχία θὰ σὰς τεντώνῃ τὰ νῆδρα, θὰ σὰς θυμώνῃ τὴν αἰώνια τὴν πληγὴν, καὶ θὰ βρωτᾶτε ἀπὸ ποῦ εἶναι. Ἀπὸ τὸ ζήτημα καὶ ἀπὸ τίποτις ἄλλοι. Ὑπουργεῖα θὰ πέφτουνε, κυβερνήσιν θὰ λλάζῃ, καὶ χωρὶς νὰ τὸ ὑποψιαστῆτε, περὶ ματα καὶ ἀλλαγές, τὸ ζήτημα θὰ τὰ φέρῃ. Ἀς μὴ γίνουμε καὶ χειρότερα. Πόλεμος, νίκη, τί λέω; εἰρήνη, ὅξω ἀπὸ τὸ ζήτημα, δὲν κατορθώνεται καὶ δὲν ὑπάρχει. Ἀλήθεια, νὰ κλῆψῃ κανεὶς, σὰ βλέπει φημερίδες νὰ μεταῤῥυθμίζουμε, βουλευτιάδες νὰ βητορέβουμε, σοφοὺς νὰ διδάσκουμε καὶ τὸν καθέναν νὰ ῥχεῖται κατὶ νὰ μᾶς ξεστομίση καὶ ἀφτός, ἀντὶς ὅλοι τοὺς ἀπάνω στὸ ζήτημα νὰ ριχτοῦνε, νὰ σώσουνε τὴν Ἑλλάδα.

23.

Τὸ κρέος.

Ἐγὼ θαῤῥῶ πὼς τὸ κρέος μου κάπως τόκαμα. Θέλετε νὰ μᾶς ἀκούσετε; Καλὰ. Τότες νάγκαλιαστοῦμε, γιατί θὰ σὰς ἀγαπήσω ποὺ στὸ τέλος καταλάβετε, ποὺ γυρίζετε τρελὸς σας. Ἀπὸ τὴν ἀγάπην σας γιὰ σὰς τοὺς ἰδίους θὰ σὰς ἀγαπήσω, γιατί μοῦ ἔδωσε ἡ φύση καρδιά γιὰ τοὺς ἄλλους. Εἶδεμά, τί μὲ μέλει καὶ τί κακὸ θὰ βγῇ γιὰ μένα; Μὰ δὲ θέλετε νὰκούσετε; Δουλειὰ δική σας. Ἐμεῖς δὲ βιάζουμε κανένα καὶ περιττὸς οἱ φωνές. Τί μέσα

ἔχω κιόλας γιὰ νὰ βιάσω καὶ νὰ ἐπιβάλω; Δὲν εἶναι τάχα περίεργο νὰ τὸ λέτε; Κοιτάξτε με καὶ πῆτε ἂν εἶμαι τίποτα. Τί θέσῃ κατέχω στὴν Ἑλλάδα; Εἶμαι βουλευτής; Εἶμαι ὑπουργός; Καθηγητῆς εἶμαι; Τί δύναμιν ἔχω, σὰς παρακαλῶ; Ἦρθα μιὰ μέρα, μόνος, χωρὶς δύναμιν καμιά, χωρὶς ἀσκίρι, χωρὶς νὰ μὲ γνωρίζῃ, χωρὶς νὰ μὲ διαφεντέβῃ κανεὶς, χωρὶς ἓνα φίλο, ἦρθα καὶ σὰς εἶπα τὴν ἀλήθειαν. Φαίνεται πὼς θᾶναι δύναμιν καὶ ἀφτό, ἀφού ἀπὸ τότες μὲ πολεμᾶτε. Καὶ πολεμῆσατε μοναχοὶ σας. Μοναχοὶ σας βιάζετε τὸν ἑαφτό σας καὶ ἐπιβάλεστε μοναχοὶ σας, ἐπειδὴ καὶ ἡ ἀλήθεια σὰς κεντᾷ. Ἐγὼ προσπάθησα ὅτι μπόρεσα, καὶ ὅσο μπόρεσα. Καὶ ἀκόμη θὰ προσπαθῶ. Τὸν ἴσιο δρόμο σὰς τὸν ἔχουμε χαραγμένο καὶ ἀνοιχτό. Τὸν ἑθνικὸ τὸ δρόμο. Καὶ νὰ τὸ ξέρετε πὼς ἀφτός εἶναι, ὅπως σὰς τὸν ἐρμηνεύω καὶ ὅπως ξαπλώνεται τώρα μπροστά σας, ὁ μοναδικός, ὁ σωστός ὁ δρόμος.

Δ'.

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ

24.

«Χαμαῖζηνλον καὶ ταπεινόν».

Ἐδῶ μποροῦσα καὶ νὰ σταθῶ. Ἐλᾶτε ὅμως ποὺ τὸ δαιμόνιο δὲ μ' ἀφίνει, ὁ πόθος τῆς ἀλήθειας. Μάλιστα! Δὲν εἶδεξα στὴν καθαρέβουσα τὸ πιὸ φοβερό τῆς ἐπιχειρήματι ἐναντίο μας. Τώρα λοιπὸν ἄς βγοῦμε στάλῳν, ἄς μετρηθοῦμε, κερὰ ψέφτρα, νὰ δῆς καὶ νὰ πῆς ἂν τὴ φοβοῦμαι τὴν ἀλήθειαν.

Ἡ καθαρέβουσα, τὸ ἐπιχειρήματι τὸ σπουδαῖο, μοναχὴ τῆς δὲν ἀξιώθηκε νὰ τὸ βρῇ. Τῆς καθαρέβουσας τὰ ἐπιχειρήματα κάθε ἄλλο ἔχουνε παρὰ πρωτοτυπία καὶ ἀπορεῖ κανεὶς πὼς ἔκαμε νὰ μὴν τὰ βαρεθῇ. Ὡν βαρές, ποὺ λέγαμε στὴ σημείωσιν. Τίς προκλήες ἀκόμη διάβαζα στὸν Ταχυδρόμο (20 τοῦ Γενάρου, 1905) πὼς τὸ ἰδίωμα αὐτὸ οὐ ἀγωνίζονται αἱ [ναίσκε!] χυδαῖσται [καταλαβατε τί τρέχει; Ἀρσενική κατάληξη -αι = -ε σήμερα δὲν ὑπάρχει· μισόμαθε ὁ στοιχειοθέτης ἀπὸ τὰ βιβλία πὼς τὰ θηλυκὰ λήγουσι σὲ -αι· τὰ θηλυκὰ πρωτόκλητα εἶναι καὶ τὰ περισσώτερα· ἔτσι ἔγινε φυσικὰ καὶ τὸ λάθος αἱ χυδαῖσται] εἶναι αἰχμαλίζηνλον καὶ ταπεινόν. Λόγια τοῦ κ. Ἐρταξία, πρῶταν τῷ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. Ἀφελὰ θὰ στίκῃ ὁ πρῶτανς ἀφτός, χωρὶς νὰ τῶννοισε κανέναν, πολὺ ἀψηλὰ, γιὰ νὰ λήῃ μὲ τόση τόλμην χαμαῖζηνλους καὶ ταπεινούς, ἓνα Σολωμό, ἓνα Βαλκωρίτη — καὶ κάποιους ἄλλους. Μὰ στὴ ζωὴ σας, δὲ σὰς φαίνεται ἄμα μοναδικὸ στὴν ἱστορία τὸ ἔθνος τὸ ἑλληνικόν; Γιὰ κοιτάξτε. Γιὰ κοιτάξτε τὴν πρῶταν τὸν ἴδιο. Νεμίζετε πὼς ὁ κ. πρῶτανς εἶναι πρῶτανς. Νομίζετε πὼς ὁ κ. Ἐρταξίας εἶναι κ. Ἐρταξίας. Νομίζετε πὼς εἶναι ἄτομο. Γελαστήκατε. Εἶναι δυὸ ἄτομα, ἔχῃ ἓνα, δυὸ ποὺ καθὼς καὶ σ' ὅλους τοὺς ἄλλους Ῥωμιοὺς, καθοῦνται συντροφικὰ στοῦ κ. Ἐρταξία τὸ κορμάκι, ποὺ ἐσὰς ἔξαφνα σὰς φαίνεται μόνον. Τίποτα. Διπλὸς ὁ ἄνθρωπος. Ἀετὸς καὶ κόττα συνάμα. Κρούσταλλος καὶ λάσπη. Σαπίλα καὶ λουλούδι. Πρῶτανς καὶ χαμαλῆς. Ἀμὲ; Φτάνει τὸ στίγμα τοῦ νάνοιζῃ καὶ γίνεται βαρκαρῆς, ἐπειδὴ πιστέβω πὼς ἄμα μιλήσῃ, γιὰ ῥωμὶ θὰ μιλήσῃ καὶ γιὰ κροαί, σὰν τοὺς πιὸ πρόστυχους Ῥωμιοὺς. Ἀμα πιάσῃ πέννα, τότες καὶ ἀφτόνε ποῖος τὸν πιάνει; Ἀμέσως ἀπόγονος τοῦ Περικλῆ, ἀφού

θὰ τὰ γράφῃ ἄριστος, οἶνος. Ἀχ! τὸ κακὸμοιρο τὸ κεφάλι! Ἀχ! τὸ κακὸμοιρο τὸ ἔθνος! Γιὰ νὰ μὴν εἶναι χαμαῖζηνλον καὶ ταπεινόν, τσιμουδιά δὲν πρέπει νὰ βγάξῃ, πρέπει αἰώνια νὰ ζῇ βουτηγμένο στὸ καλαμάρι. Δὲν πρέπει νὰ λαλῇ· πρέπει μόνον νὰ γράφῃ. Δὲν πρέπει μὲ κανέναν τρόπο νὰκούγεται ἡ φωνή του, ἡ χαμαῖζηνλον καὶ ἡ ταπεινή. Πρέπει νὰ βᾶψῃ τὰ χεῖλιά του, ἀφού γλώσσα γιὰ τὸν κ. πρῶταν θὰ πῇ δούλεμα τῆς πέννας βουβό. Νὰ γλώσσα μιὰ φορὰ. Νὰ πρῶτανς καὶ νὰ ζωῇ.

25.

Ἀντιελληνική. Ἀντιεθνική.

Τί νὰ κάμῃς μὲ ἀνθρώπους ποὺ καλὰ καὶ σώνει θέλουνε νᾶναι χυδαῖοι, νᾶναι χυδαῖο καὶ τὸ ἔθνος; Ἄν ἡ γλώσσα ποὺ τὸ ἔθνος μιλεῖ, ποὺ μιλοῦνε καὶ τοῦ λόγου τοὺς εἶναι χυδαῖα, τότες χυδαῖα εἶναι καὶ ἡ ἀρχαία ἑλληνική, καὶ καὶ κόρη τῆς εἶναι ἡ νεοελληνική. Πὼς ἡ καθαρέβουσα εἶναι στρέβλωση, καταστροφή καὶ θάνατος τῆς ἀρχαίας, ὅπως ἡ μεσαιωνικὴ λατινικὴ τῆς κλασσικῆς, ἀφτό βέβαια δὲν τὸ βλέπουνε. Μάθανε τὴν καθαρέβουσα, τοὺς μάθανε κιόλας πὼς ἡ καθαρέβουσα εἶναι ἡ γλώσσα τοὺς ἡ προγονική· τὸ πιστέβουνε, καὶ φωνάζουνε πὼς ἐμεῖς καταπολεμοῦμε τὴν ἱστορική, τὴν ἑθνική ἐνότητα, ἐνῶ τὴν κομματιάζει πραγματικὰ ἡ καθαρέβουσα. Μὰ οἱ φωνές ἐπιχειρήματα δὲν εἶναι, καὶ μένα διόλου δὲ μὲ πειράζει νὰ βρίζουνε τῶνομα μου· δὲ μὲ πειράζει διόλου νὰ λένε πὼς εἶμαι προδότης, πὼς μᾶς πλερώνουνε οἱ Σλάβοι γιὰ τὸ κακὸ τῆς Ἑλλάδας. Ἄν εἶχαμε τόσα χρήματα, πιθανὸ νὰ μὴ γράφω ἐναντίο μας οἱ φημερίδες — καὶ οἱ φημεριδογράφοι. 1) Σὰν τοὺς διαβάξω, μήτε τὸ παρατηρῶ πὼς μὲ χτυποῦνε μένα, τὸ ἄτομο. Ἐνα μὲ καίει, ποὺ τὴν πατρίδα τοὺς χτυποῦνε, ποὺ δὲν καταλαβαίνουνε. Ὡστόσο θαῤῥῶ νὰ τὰποδείξω πὼς τῆς καθαρέβουσας μονάχα τῆς ἀξίζει τὸ ἐπίθετο ἀντιελληνική καὶ τὸ ἐπίθετο ἀντιεθνική. Ἀναντίλεχτα καὶ ἡσυχὰ τὰποδείξω (κ. Ῥ. κ. Μ., Β', 5—37). Δὲν εἶναι καὶ πολλὲς οἱ σελίδες ὅπου βρίσκεται ἡ ἀπόδειξη ἀφτό, τρεῖς δυὸ σελίδες εἶναι ὅλες μαζί. Τώρα μὲ τὰ σωστὰ σας· ἂν οἱ τρεῖς δυὸ σελίδες ἔχουνε δικίον, σφῆρνει νὰ τὸ συλλογιστοῦμε· ἂν ἔχουνε ἄδικο, τότες ὁρίστε· κοπιᾶστε σεις νὰ μᾶς τὰποδείξετε πὼς γελαστήκαμε. Προχωροῦμε τουλάχιστο ἔτσι, ἀντὶς νὰ μνήσκουμε ἀπάλεστο στὸν ἴδιο τόπο ποδοκροτώντας, γιὰ νὰ νομίζῃ ὁ κόσμος πὼς πάμε ὀμπρὸς καὶ γιὰ νὰκούῃ τὸ πατιρντὶ τῆς ἀκινεσίας.

26.

Τὸ τροφρομερὸ ἐπιχειρήματι.

Καὶ γιὰ νὰ τὸ καταλάβουμε τετραφάνερα πᾶς πὼς φωνάζουνε, μὰ δὲν τὸ κουνοῦνε οἱ ζηλεμένοι μας οἱ δασκάλοι, αἰὼνα μᾶς ξαναχασοῦνε τὸ τροφρομερὸ τοὺς τὸ ἐπιχειρήματι. Στὴν Ἑλλάδα, λέει, ἔχουμε διάφορες ντοπισολαλῆς· μιὰ γλώσσα δὲν ἔχουμε. Αὐ-

1) Στὴ Νέα Ἐφημερίς (τῆς Πέλης), 11 Ἀβγ. 1905, διαβᾶται τίς προκλήες πὼς «Εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις μαλισταὺς κύκλους διαδίδεται μετ' ἐπιτάσεως (ὅλα γαλλισμοὶ τῆς προστυχωτέρας δημοσιογραφίας) διὰ ὃ ἐν Παρισίοις μέγας σχολάρχος καὶ ἀρχιεπισκοπάρχος κ. Ἰωάννης Ψυχάρης κατέστη τρισεκατομμυριοῦχος ἐκ κληρονομίας ἀφεισθῆς εἰς τὴν σύζυγόν του ἀπὸ τοῦ ἀναδόχου τῆς». Καίρουμαι ποὺ τῷμαθα ὅσο ξέρουνε τὸ ζήτημα οἱ φημεριδογράφοι, τότε ξέρουνε καὶ τὰ δικὰ μου

πόν, ἐμεῖς ποὺ θέλουμε δημοτική, ποιοῦ χωριοῦ γλώσσα θὰ διαλέξουμε, ἀφοῦ κοινὴ δημοτικὴ δὲ βρίσκεται πουθενά; ἡ γλώσσα, τὴν ὁποῖαν [καιρὸς νὰ τὰκούσουμε] ὡς δημώδη μᾶς παρουσιάζουν, δὲν εἶναι ἢ τὰ διάφορα γλωσσικὰ ἰδιώματα, ἕτινα ποικίλλουσιν ἀνὰ ἐκάστην ἐλληνικὴν πόλιν καὶ νῆσον. Ἄλλοιον τὸ γλωσσικὸν ἰδιώμα τῶν Χίων, ἄλλοιον τὸ τῶν Σμυρναίων, ἄλλο τὸ τῶν Ῥοδίων, ἕτερον [!!! ἀμέ, τὸ ἄλλο, τὸ ἄλλοιον καὶ τὸ ἕτερον, τί γλώσσες εἶναι;] τὸ τῶν Σαμίων καὶ οὕτω καθεστῆς. Πολλὰκις ἐν μίᾳ καὶ τῇ αὐτῇ νήσῳ ὑπάρχουσι δύο ἢ τρία γλωσσικὰ ἰδιώματα!»

Λυποῦμαι πολὺ ποὺ ὁ καλὸς μας κι ἕξιος φίλος Μ. Δ. Φραγκοῦδης ἔβαλε κι ἀφ' ὧς μίᾳ φορὰ καὶ τέτοια στὴν Ἀλήθεια (1 τοῦ Γενάρη, 1904, Δε- μεσὸ τῆς Κύπρου). Κάποιος τῆς συντάχτης γράφει: «Κά- μινω λαπὸρτον εἰς τὸ Πολίτην τὴν Φλουρέντζον Ριο- νοῦς Ἀρακαπὼν ποὺ ἐσπιούναρεν τὴν τσίφιν μου τοῖς τὴν στετὴν μου πῶς ἐκλέβουσιν δημὸν μουδούρ- κα τὸ εἰ μὴν κουνιάν τοῦ Τζουρτζή Τρόουλου κτλ. Για νὰποδείξουνε πῶς κοινὴ γλώσσα δὲν ὑπάρχει, ἀναγκάζονται νὰ φτιάξουνε κατὶ ψεύτικα ἰδιω- τικά. Πιθανὸ πῶς ἂν ξέρανε μὲ τὰ σωστά τους μίᾳ ἢ δύο τουλάχιστο ἀπὸ τῆς πλούσιης ντοπισλα- λίας μας, ἂν κατέχανε τὸ ἰδιώμα ἐνὸς καὶ μόνου χωριοῦ, θὰ κρίνανε ἄλλοιως, ὅπως λέει κι ὁ παι- νεμένος ὁ Ταχυδρόμος μας. Μήτε ὁ Ταχυδρόμος μήτε ὁ συντάχτης τῆς Ἀλήθειας δὲ θὰ εἶδανε στὸνεῖρό τους καὶ δὲ θάτανε ἱκανοὶ νὰ μᾶς ζητή- σουνε ἄξαφνα τοὺς οὐαὸς, καζὸ, γαῖδι (μὲ δύο τόνους), θέγκις, μισκίνα (ἔτσι παροξύτονο), ἀα, οἱ, φάλο, φτεροῦδες κτλ. κτλ. Εἶναι τύποι μαζωμένοι σὲ διάφορα χωριά καὶ γιὰ τὴν ἐπιστήμη πολῦτιμοι, ὅπως ἐνοοῦνε δηλαδὴ τὴν ἐπιστήμη στὴν Ἑβρώπη, γιατί ἐκεῖ ἀπὸ τὰ ντόπια μαθαίνουμε ποῖα εἶναι καὶ τὰ κοινά. Εἶναι μάλιστα τόσο σπουδαῖοι τύποι ποὶ ἀλάκαιρη μελέτη ἀπάνω σὲ τύπους παρόμοιους, ξέ- νους στὴν Τοχυδρόμο καὶ τοῖς δασκάλους, μᾶλιστα φέτο σὲ τόμο ἐπίσημο δημοσιεμένο ἀπὸ τὴ Σχολὴ μας τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν γιὰ τὸ ἀνατολικιστικὸ Συνέδριον τοῦ 1905. Mémoires orientaux, publiés par l' Ecole nationale des Langues Orientales vi- vantes, congrès de 1905, Essai de grammaire hi- storique sur le changement de l'en p devant co- mponis en grec ancien, médiéval et moderne, σ. 291-336.

Ἐκεῖ μέσα λοιπὸν ἀράδιασα τοὺς τύπους ἀφ' ὧς, μὰζι μὲ κάμποσους ἄλλους, καὶ βέβαιον πῶς ὅλα εἶναι ντόπια. Πρέπει ὅμως νὰ μᾶς πῶνε σὲ ποῖα βιβλία μας, ὅξω ἀπὸ σκοποὺς ἐπιστημονικοὺς, βάλαμε τίποτα τέτοιο. Ἐμεῖς τώρα φωτοῦμε ἂν τὸ νερό καὶ τὸ ψωμί, λέξεις καὶ κλιτικὰ, εἶναι κοινές ἢ δὲν εἶναι; Ἄν εἶναι, πῶς δὲν τίς γράφουνε καὶ τί νόημα ἔχουνε τὰ λόγια τους; Κοντὰ στὸ νοῦ κιόλας πῶς ὁ κύριος Ταχυδρόμος ἢ τὸ κοπέλλι του, ἅμα μιλήσουνε μὲ Χιώτη, Σμυρνιό, Ῥοδίτη, Σαμιανό, θὰ καταλάθουνε τί τοὺς λέει ὁ καθένας, ἐλπίζω νὰ τοὺς καταλάθουνε καὶ δαφτοί. Νὰ ποὺ ὑπάρχει κοι- νὴ δημοτικὴ, ἀφοῦ εἴγουμε πῶς στὴν καθαρὴ βουσα δὲ θὰ τοὺς μιλήσουνε.

27.

Κοινὴ, καὶ κοινές.

Ναί, ὑπάρχει κοινὴ δημοτικὴ, κι ὥστόσο δὲν ὑπάρχει! Ἀφ' ὧς εἶναι τὸ ἐπιχείρημα ποὺ ἡ καθαρὴ

βουσα δὲν μπόρεσε νὰ τὸ στοχαστῇ. Κοινὴ δημο- τικὴ δὲν ἔχει καθαρὸ, ἔχει, καὶ τὸ χρωστοῦμε πρῶτα πρῶτα στὴν καθαρὴ βουσα, κοινές δημοτικές, ΚΟΙΝΕΣ ὅμως, κι ὄχι ΝΤΟΠΙΕΣ. Ἡ δημοτικὴ δὲν εἶναι μίᾳ, εἶναι τὸ λιγώτερον δύο. Δηλαδή, ὁ ἴδιος ἄθροπος, Εἴτε ἈΓΡΑΜΜΑΤΟΣ Εἴτε ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΕΝΟΣ, Εἴτε ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΙ- ΝΩΝΙΑ Εἴτε ΑΠΟ ΤΟ ΛΑΟ, μπόρεῖ νὰ σῶς πῇ κι ἀλήθεια: σῶς λέει, ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ΟΜΙΛΙΑ, δύο ἢ τρεῖς τύπους διαφορετικούς, ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΔΙΑ ΛΕΞΗ, σῶς κλίνει ὀνόματα καὶ ῥήματα μὲ δύο γραμματι- κές, λ. γ. βαριέμαι καὶ βαριόμαι, βαριόσαστε καὶ βαριέστε, ἄντρες καὶ ἄντροι (1), ἄξιος καὶ ἄξος, ἴσια καὶ ἴσα, ἡ ἀμάξια καὶ ἀμάξα, ποὺ κι ἀφ' ὧς κάποτες σοῦ ξεγλιστράει στὴν κουβέντα. Λοιπὸν, καὶ θὰ δοῦμε ἀμέσως πῶς ἡ καθαρὴ βουσα ἔτσι τῶφρε, ἡ δημοτικὴ δὲν εἶναι μίᾳ.

Ἡ καθαρὴ βουσα, γιὰ τὴ διγλωσσία τῆς δημο- τικῆς ποὺ λέμε, ἂν ἀλήθεια ὑπάρχει διγλωσσία, δικαίωμα κανένα δὲν ἔχει νὰ παραποιεῖται, ἀφοῦ πρῶτη τοῦ λόγου τῆς ὄχι μόνον διγλωσσία χερῶ- τερη ἀπὸ τὴ δική μας κατάρθωσε νὰ μᾶς φέρη στὴ δημοτικὴ, μὰ καὶ ἡ ἴδια πάσκει ἀπὸ διγλωσσία καὶ τριγλωσσία καὶ τετραγλωσσία καὶ πενταγλωσ- σία. Φτάνει ὅμως καὶ γιὰ τὰ διγλωσσά ἐκεῖνα τὰ δημοτικὰ ποὺ ἀναφέραμε. Παρατηρήθηκε τόντις πῶς ἅμα δὲ γράφεται, ἅμα δὲ καθιστῶνεται στὰ βιβλία ἡ γλώσσα ποὺ μιλιέται, ἀλλάζει πολὺ πρὸς ἑκδοκῶν. Ἐμεῖς τὸ παρατηρήσαμε κι ἀπὸ τὰ 1888 (κ. Ρ. κ. Μ., Α', 111). Ἐννοῦται. Δὲν εἶδες τίς λέξεις τυπωμένες, δὲν τίς ἐμαθες σχολειό; τὴν ὥρα λοιπὸν ποὺ θὰ μιλήσης, τὸ μνημονικὸν σου δὲν κυβερνιέται ἀπὸ στάσιμη συνήθεια, δὲν κυριέθεται ἀπὸ τὴν πα- ράδοξον, δὲ βασιλεύεται, δὲ συγκρατεῖται ἀπὸ κα- νόνα ὀρισμένον; τρέχει λείωτερα ὅπου θέλει, κι ὁ τι ἀρπάζη ἀπ' ὅσα ἔτυχε δῶθε καίθε νὰκούσῃ, σὺ τὸ κλίνει γλώσσα. Καταντᾷ εἶδος γέννα παντοτινῇ,

1) Τὴν ὄν. ἄντροι τὴν εἶχα βάλει στὸ Ταξίδι μου (Ταξ. α', 127) — ἄσπρα ροῦχα φοροῦν οἱ ἄντροι κτλ. Καὶ τὴν ἔβαλα στὸ κεφάλαιον εἰς τὸ Πυργί, ἐπειδὴ τὸ Πυργί καθὼς καὶ στὴ Χιό, συνηθίζεται ἡ ὄνομα. ἄντροι καὶ θέλησα μ' αὐτὸ νὰ δώσω, μὲ νόημα, κάποιον ὀνόμα γλωσσικὸν στὴν ἑκφραση καὶ στὸν τύπον. Μιλοῦσα κιόλας γιὰ τὰ ἔθιμα τοῦ Πυργιοῦ, ποὺ δὲν ἀλλάζουσε. Τώρα. Ταξ. β', σ. 126, τόκαμα οἱ ἄντρες, ἄσπρα ροῦχα φο- ροῦνε οἱ ἄντρες, γιατί προσπαθοῦμε, ὅπως λέμε καὶ πα- ρακάτω, νὰ ἐμαλώσουμε τὴ γραμματικὴν μας ἐξαιτίας τῶν παιδιῶν ποὺ θὰ τὴ διδάσκονται κατόπι στὸ σχολεῖον, καὶ ἴσια ἴσια στὴ δέφεση τοῦ Ταξιδιοῦ, πᾶσις καὶ νὰ κρατήσω, συλλογιόντας τὰ παιδιὰ, ἐνδύτητα περισσώτερη ἀκόμη καὶ πρὸς στενὴν παρὰ στὴν πρώτη ἐκδοξή, ἂν καὶ εἴτοια διπλοτυπία, δηλαδὴ ἄντρες καὶ ἄντροι τίποτα παράξενον δὲν ἔχει, ὅταν ξέρεις καὶ τὴ μεταχειρίζεσαι ὅπου πρέπει. Πράγματα ποὺ εἶναι καὶ κοντὰ στὸ νοῦ. Ἀστόχα- στα ὅμως, ἀμελέτητα κι ἀγλωσσολόγητα καθὼς πάντα ὁ Χατζηδάκης, Ἀπάντ. στὸν ΚΡΟΥΜΠΑΧΕΡ, 451, λογα- ρισαίει τὴν ὄν. ἄντροι μέσα στοὺς τύπους ποὺ δείχνουνε τάχα πῶς μᾶς λείπει τὸ ἀίστημα τῆς γλώσσας! Μὰ ποῖος εἶναι ὁ κ. Χατζηδάκης γιὰ νάρθῃ ἄξαφνα ἐμᾶς νὰ μᾶς μάθῃ τὴν τέχνη, τὸ ὕψος καὶ τὴ γλώσσα; Λοιπὸν, εἴτε δὲν κατάλαβε τὴν ὄν. ἄντροι στὸ μέρος ποὺ βρίσκεται μῆτε καταλαβαίνει ἀπὸ τέτοια, εἴτε τὴν ὄν. ἄντροι δὲν τὴν ἄκουσε — κι ὥστόσο μᾶς εἶπε πῶς πῆγε στὸ Πυργί καὶ ξέτασε τὰ Πυργιοῦσιν: καί — εἶπε, μίᾳ καὶ παραξενέσεται γιὰ τὸ ἄντροι, ξίστερη, τετραρήνερα, τὸ μολογᾷ πῶς ὑπάρχει κοινὴ γλώσσα. Μὰ ποὺ νὰ τὰ ξεσηκώτῃ κανεὶς ὅλα; Μήπως δὲ λέει, σ. 768, πῶς «θὰ λέγωμεν καὶ θὰ γράψωμεν... δέχεσθε (οὐχὶ δέχεσθε)»; Καὶ περὶ γιὰ γλωσσολόγος! Κουτροβάλας καὶ παλινφίδες, ἀπὸ τίς συνη- θισμένες του. Μὰ βαρεθήκαμε πιά καὶ θὰ τοῦ τίς ξετινά- ζουμε ἀπὸ δῶ κι ὀμπρὸς καταπρόσωπα — οὐχὶ γιὰ νὰ μάθῃ ὁ ἀμάθητος σοφιστής, μὰ γιὰ νὰ τὸν μάθουνε στὴν Ἑλ- λάδα.

γιατί ὁ ἑνὺς τύπος τοῦ θυμίζει τὸν ἄλλον καὶ αἰ- τία δὲν ὑπάρχει νὰ μὴν πῇ πότε ἀφ' ὧς, πότε καίνο. Λέει φοβοῦμαι καὶ φοβάστε, καὶ φοβάσαι γιατί νὰ μὴν πῇ καὶ φοβοῦστε καὶ φοβοῦσαι; Φτάνει νὰ θυ- μηθῇ τὸ οὐ τοῦ φοβοῦμαι, γιὰ νὰ μᾶς οὐ καὶ στὸ δευτερο πρόσωπο. Φτάνει ὁ νοῦς του νὰ πᾶν στὸ ἦμα, καὶ σοῦ φτεῖναι ἀμέσως ἕνα ἥφαγα, ἦμα καὶ ἥφαγα, ποὺ ταιριάζουνε κιόλας. Τὸ ἔχω τὸ ξέρει: κάθε μίᾳ τὸ κοπανίζει: θὰ σοῦ καθίσῃ ἄξαφνα τὸ εἶ τοῦ ἐνεστώτα καὶ στὴν παρατατικὴν ἔχα: ἐκείνη τὴ στιγμὴ, ξέχασε τὸ εἶχα. Τοὺς τέσσαρες δὲν τοὺς ἀφίνει πάντα τὴν κατὰ λέξή τους -εις ἢ κατὰ- λέξῃ -ους τῆς δευτερεύουσας αἰτιατικῆς κληνῆ καὶ στοὺς τέσσαρους νομάτους. Ἐνα φεύγουτε ἄξαφνα (Νουμᾶς, 163, 7, σ. 2 ἐπ. τοῦ Σπ. Πασαγιάννη) σοῦ τὸ ταιριάζει μὲ τὸ οὐ τοῦ φεύγουμαι τὸ ζιούδω (Νουμᾶς, 165, 3, 1 ἀάπιος) τοῦ ἔρθε σὺν πρὸ ἀνάλογο μὲ τὸ ζῆ. Τὰ κόβω, κόβω, κόβω, ἀ- νάβω, ἀνάβω, κατὰ πῶς τοῦ στρέζουσε πιά. Ρίξτε μίᾳ ματιὰ στὴ Συλλογὴ τοῦ Πασσάβ. ρίξτε δύο, ρίξτε καὶ περισσότερες στίς Παράδοξες τοῦ Πολίτη: ἐκεῖ νὰ δῆτε γλώσσα, νὰ δῆτε καὶ διγλωσσία. Ἐκεῖ νὰ καταλάβετε τί ἔγινε καὶ ποῦ κατάντησε ἡ ἀ- καλλιέργητη δημοτικὴ. Πρᾶγμα πολῦτιμο γιὰ τὸ γλωσσολόγο, πολῦτιμο γιὰ τὴν ἐπιστήμη, νὰ πλά- θουνται τότοι καὶ τότοι τύποι. Μὰ κοιτάξτε λι- γάκι καὶ τοὺς δασκάλους, θαυμάστε τὴ λογικὴ καὶ τὴ μάθησίν τους. Κατηγοροῦνε τὴ γλώσσα ποὺ εἶναι βάσβαρη καὶ χαλασμένη: δὲν τὴ γράφουνε, δὲν τὴν καλλιεργοῦνε, καὶ ἴσια ἴσια ἐπειδὴ δὲν τὴ γρά- φουνε, ἴσια ἴσια ἐπειδὴ δὲν τὴν καλλιεργοῦνε, τῆς δίνουμε ἀφορμὴ νὰ χαίδῃ καὶ νὰ βαρβαρωθῇ πα- ραπάνω, μὲ τὴν ἑννοια δηλαδὴ ποὺ ἔχουμε γι' αὐτοὺς οἱ δύο λέξεις βιβλιοφιλία καὶ χαλινῶ.

28.

Διάφοροι λόγοι τῆς δημοτικῆς διγλωσσίας.

Καλλιὰ ὥστόσο, πρὸς πρακτικὴν καὶ πρὸς φρόνημα νὰ γράφανε καὶ διγλωσσὴ καὶ τριγλωσσὴ τὴ δημο- τικὴ, παρὰ νὰ γράφουνε τὴν καθαρὴ βουσα. Τὴν κα- θαρὴ βουσα δὲν μπόρεῖ τὸ ἔθνος νὰ τὴ μαθῇ, ἐνῶ μαθαίνει καὶ τριγλωσσὴ δημοτικὴ, ἀφοῦ μάλιστα τὴ δημοσυργᾷ ὁλοένα. Μὰ πρέπει ἐμεῖς νὰ τοῦ ἐφο- λύνουμε τὴ δουλειά: πρέπει καθὼς πάντα νὰ συλλο- γιστοῦμε τὰ ἐλλογόμενα, πᾶσι νὰ πῇ τὸ ἔθνος τὸ ἴδιο. Διγλωσσὴ γραμματικὴ τὸ παιδί δὲν εἶναι ἀναγκ- κη νὰ παραδίνεται. Ἀς ξετάσουμε κιόλας ἀφ' ὧς τῆς σημερινῆς διγλωσσίας, τί λογὴς εἶναι.

Εἶναι λογικὸν λογικὸν ἡ διγλωσσία. Ὅσο δὲν ἔ- γινε μίᾳ γραμματικὴ, ὅσο δὲν τὴν ἔχουμε μπρὸς στὰ μάτια μας, νὰ ψάχνουμε κάπου κάπου, ἐννοεῖ- ται πῶς συχνὰ τυχαίνει νὰ διατάζουμε: χωρὶς ὅμως καὶ νὰ διατάζουμε, ξεχνῶμε, μάλιστα ὅταν ἡ δου- λειὰ βαστάει χρόνια κι ὅταν ἑνὺς ἄθροπος γρά- φει πολλὰ βιβλία, διαβάζει πολλὰ καὶ τῶν ἄλ- λωνών. Λοιπὸν ἡ διγλωσσία δὲ βρίσκεται μόνον στὴ γλώσσα ποὺ μιλιέται, βρίσκεται καὶ στὴ γλώσ- σα ποὺ γράφεται. Πότε δὲν τὴν παραδεχθήκαμε στὴ γλώσσα ποὺ γράφαμε, ὅπως στὸ Ταξίδι μου, γιὰ τοὺς λόγους ποὺ εἶπαμε: πότε τὴν παραδεχθή- καμε γιὰ τοὺς λόγους ποὺ θὰ πῶμε τώρα, ἐπειδὴ μπόρουμε πάντα νὰ ποικίλομε σὲ ὅσους μᾶς καταγο- ροῦνε, πῶς ἀφοῦ διγλωσσὴ μιλοῦμε, καλὰ κλίνουμε καὶ γράφουμε διγλωσσά. Μὰ ἐγὼ θαρρῶ πῶς γρά- φουμε διγλωσσά πολλές φορές, γιατί δὲν προσέχουμε. Κ' ἔτσι, χωρὶς καμιά κίττα σημαντικὴ, βάζουμε καὶ

τάχαις καὶ τάχαις, καὶ τίποις καὶ τίποις, καὶ δάβω, καὶ δάβω καὶ δάβω, καὶ γράφω καὶ γράφω, καὶ γράφω καὶ γράφω, κτλ. κτλ. Τέτοια κάμποσα ἔχω βαλμένα ὁ ἴδιος στ' *Ονειροῦ τοῦ Γιαννίρη*. Μὰ νὰ μὴ σὴς τὸ κρύφτω, καὶ δὲν τὸ κρύψω ποτέ μου, τ' ἄλλα πίτηδες. Ἡ γλῶσσα μας εἶναι τόσο πλούσια καὶ ὠραία, πού τρίλλα μᾶς πιάνει, ὅλα νὰ τὰ θησαυρίσουμε· μᾶς μεθ' ἡ ὁμορφίᾳ τῆς καὶ τῇ θέλουμε ἀκέραια. "Ε-παιτα, ξέρω καὶ γώ; Μᾶς ἔρχεται πόνος· τὴν πο-νοῦμε τὴ δημοτικὴ μας τὴν καταπρονεμένη· κάθε λέξη λές καὶ γίνεται φωνή, φωνή πού γλυκὰ παρα-πονιέται καὶ κλαίει· — «Πᾶρε με καὶ μένα· μὴ μ' ἀ-φήσεις, νὰ ξεχαστώ!» Τότες πολλὰ πού ἀκούσαμε ἀπὸ τὸ λαό, ἕνα κἄνα—ἀνάγναντέψη στὸ δρόμο κἄνα φτωχόνε». "Οἱ. *Γιαννίρη* σ. 332 — ἕνα καθανού— «γὰ νὰ χρίσῃ τουλάχιστο καὶ ἀπὸνα χαμῶγελου τοῦ καθανού». "Οἱ. *Γιανν.*, 289— ἕνα ἀναδακρίωση— «δὲν μπορούσε νὰ πῇ τοὺς δυὸ στίχους ἀφ' ὧν τοῦ τρα-γουδιῦ τῆς, δὶχως ἀναδακρίωση». "Οἱ. *Γιανν.* 337 — σοῦ ἔχουνε ὡς καὶ ἀφ' ἑνὶ γλῶσσῃ πού δὲν μπο-ρεῖς, θὰ τὰ φιλοξενήσης. Παραξένον δὲν εἶναι νὰ διγλωσσίζουμε στὴν ἀρχὴ ἀρχὴ τῆς δουλειᾶς πού καταπιαστήκαμε. Τέτοια βρῖσκαι κανεὶς καὶ σ' ἕναν Ντάντε.

Ἐπάρχουνε ὅμως καὶ χρήσιμες διγλωσσίες, ἡ γὰρ νὰ πορῶμε γασμαδία (τίποις καὶ τίποις, σή-μερις καὶ σήμερα κτλ.), ἡ γὰρ νὰ ξεχωρίζουμε δυὸ νοήματα (τάχα καὶ τάχαις, πού ὁ Ἀργύρης τὸ θέ-λει μονάχα εἰρωνικό, ἔρμος, δυστυχισμένος, ἔρημος, παρρητιμένος ἢ ἀκατοίκητος, κτλ. κτλ.), ἡ γὰρ νὰ δώσουμε στὴν ἰδίαν λέξιν χρωματικὰ διαφορετικὰ, ὅ-πως δείξαμε καὶ ἄλλου ("Ρ. κ. Μ., Β', σ. 4) γὰρ τὸ ἀγάπας καὶ ἀγαποῦσε, περλάτας καὶ περλατοῦσε, γὰρ τὸ φύγη καὶ τὸ φύη (κ. "Οἱ. *Γιανν.* σ. 417). "Αν ἀφ' ἑνὶ καὶ διγλωσσία μείνῃ στὴ γλῶσσῃ πού μιλιέται ἢ δὲ μείνῃ, ἄλλο ζήτημα θαῖξω. Τὸ πι-στέω πὺς με τὸν καιρὸ μπορεῖ ἕνας καὶ μόνος τύ-πος νὰ νικήσῃ ἀπὸ τοὺς δυὸ ἢ τρεῖς, νὰ γίνῃ καὶ κοινός. Μερικὰ πάλε δὲ νομίζω ποτὶ τοὺς νὰ πλο-πυθῶν. Τέτοια ἔχει κάθε γλῶσσῃ καὶ στὸ τυ-πικὸ καὶ στὸ λεχτικόν, λ. γ., γαλλικά, je m'as-sieds καὶ je m'assois, pas καὶ point (φιλοφιλοσοφικὴ διαφορὰ πού μάλιστα πολλοὶ Γάλ-λοι δὲν τὴ νοιώθουν), à l'ir καὶ à consigner, κάποτες συνώνυμα, γὰρ τὰ συνώνυμα ἀλλῶς ὅμως νὰ μὴν κάμουμε λόγο, γιὰτὶ δὲ θὰ γλυτώνουμε· ὡς σημειώσουμε καὶ τὸ plus πού ἔ, προφορὰ τοῦ ἀλλά-ζει με τὸ νόημα, καὶ ἀκούγεται με τὸς τὸ τελικόν, στὴ σημασίᾳ τοῦ ἀκόμῃ, χωρὶς εὖ στὴ σημασίᾳ τοῦ ὅχι πιά, j'en veux plus καὶ j'en n'en veux plu(s), κτλ. κτλ. ἰταλικά, τὸ καί, e, πότε e il, ed io, με κατοπινὸ φωνήεντο, πότε e, e io, κ. A. Bartoli, *St. della lett. it.*, 1879, τ. II, 393, «in prosa e in versi, in latino ed in sardo» καὶ ἄπειρα ὅμοια (cuore, core, cuor, cor, ancora, ancor, dolore, dolor, κτλ., aman, amano, furo, furon, furono, strauiero, stra-nier, sposa, isposa, Dio, Iddio κτλ.)· γερμανικά, τὸ ἡ στίς μεσηθριανὲς ἐπαρχίες προφέρεται i, στίς βοριανὲς ii, καὶ στὴν ποίησιν ἀ-παντᾷς μαζί· καὶ τίς δυὸ προφορὲς ἀνακατεμένες· θάχῃ καὶ ἄλλα λατινικά, potis est καὶ po-tes, peperci καὶ passi, fervere καὶ fervere κτλ. κτλ. Στὴν ἀρχαίᾳ τὴν ἐλ-ληνικήν, πληθὺς διπλοτυπίες, κ. CIG. 8154. Ἐξ-ηκίας ἔγραψεν ἀπόσπασμα, CIG. 8157. Ἐξηκίας ἔγραψε ἀπόσπασμα· Σοφ. OK. 184 ζείνος ἐπὶ ξέ-νης, Ἀνθ. Παλ. 7, 661 ἐπὶ ξείνης ξένον ὄντα·

Σοφ. Αἴ. 475 παρ' ἡμῶν ἡμέρα θυμῆσου καὶ τοὺς δυὸ ἀόριστους, τὰ πασίγνωστα ὄντων καὶ ἔστων, ἔσει καὶ ἔση, ἦσιν καὶ ἦσιν, βορέας καὶ βορρᾶς, στερεός καὶ στερεός, ἐλά, ἐλά (καὶ τὰ δυὸ ἀττικά), ἐλάα (κοινὸ καὶ παλιὸ ἀττικό), σοιά καὶ σοιά (κ. Kühn. Blass, I, 382), Ἀθηνῶν καὶ Ἀθη-νέων (κ. ἱ. μ. 384, 4), ταῖσι καὶ ταῖς, δίκαις καὶ δίκαιοι, ταμίαι καὶ ταμίαι, ὡς ἀφήσουμε πᾶς τὸ ταμίαι καὶ ταμίαι. "Ολα, ἐννοεῖται, παραδείγ-ματα τῆς ἰδίας ἐποχῆς, εἰδμενὴ θὰ γεμίζουμε κόλ-λες χαρτί, ἀν τὰ μαζώνουμε σὲ διαστήματα δυὸ αἰώνων, ἀπὸ τὸν Πλάτωνα καὶ κάτω. Ἴδου λοιπὸν καὶ τὸ πῶς νόστιμο· ἔχουμε μικρὸς καὶ σμικρὸς, ἔ-χουμε ὅμως καὶ μικρός, δ' αἰὼνα πρὸ Χριστοῦ, πού δὲ σώθηκε σὲ κείμενο, μὰ πού τὸ συμπεραίνουμε ἀπὸ τὸ κύριο νόημα *Μικίων*, ὅπως κ' ἕνα μικρός ἀπὸ τὰ κύρια τὰ ὀνόματα *Μικκος*, *Μικκίνας*, ε' καὶ β' αἰ. πρ. Χρ. (κ. Meisterhans 3, 83, 6. Τετρατυ-πία. Στὴν κοινὴ ἀττική, στὴν ἀττικὴ πού μιλοῦ-σανε ῥώτημα δὲν εἶναι πού θὰ τὰ συνήθιζαν καὶ τὰ τέσσαρα. Μήπως δὲ βλέπουμε πὺς καὶ σὰ γρά-φτά τους παραδέχονται ἀδίσταχτα καὶ δυὸ καὶ τρία;

"Ετσι καὶ μεῖς, μερικὰ μας διπλοτυπία, λόγος δὲν ὑπάρχει νὰ τὰ χαλάσουμε· θὰ λῆμε καὶ θὰ γρά-φουμε πότε καὶ ὁ ἄνθρωπος, πότε καὶ ὁ ἄνθρωπος· πότε θᾶναι, πότε θὰ εἶναι (κ. "Ρ. κ. Μ., Β', 309)· πότε σφύρει γενικὴ τῶν ἀνθρώπων τὰ πάθη (Ταξ. 6', 53), πότε τὸ γέλοιον ἴσωνε ἀνθρώπων (ἱ. μ. 74)· ἐδῶ βάζεις γυναικῶν, ἐκεῖ θὰ βάλῃς ἰδεῶν, κ' εἶναι περὶ τὸ νὰ τὰ καταλογίζουμε, γιὰτὶ πρέπει κάμπο-σα νὰ κρήσουμε καὶ στὸ κατὶ ἐκεῖνο πού ὁ δάσκαλος μῆτε στὴ γλῶσσῃ τοῦ δὲν τῶχει καὶ πού εἶναι κἄ-ποιο νοιώσιμο χωριστὸ τοῦ ποιητῆ.

Θὰ προσπαθῶμε βέβαια, γὰρ μιὰ αἰτία ση-μαντικὴ πού θὰ τὴν ξετάσουμε παρακάτω, νὰ τὰ ὁμαλώσουμε ὅσο μπορούμε στὴ γραμματικὴ μας. Μὰ δὲ θὰ πῇ πὺς στὴ φιλολογικὴ μας τὴ γλῶσσῃ, δὲν εἶναι καλὸ, ἀφοῦ ἔχουμε τὰ μέσα καὶ πρόχειρο τὸν πλοῦτο, νὰ καθιερωθῶν τύποι καὶ ποιητικοὶ καὶ πεζοί, καθὼς, λ. γ., στοὺς κλασσικοὺς μας ἡ κατὶ δωρικὰ πού τὰ φυλάγουμε γὰρ τοὺς χοροὺς καὶ μόνον, ἡ κατὶ δοτικὰς πρωτόκλιτες καὶ δευτερόκλιτες με τὴν κατάληξιν -αι(ν), λόγοισιν, κτλ., τῆς ἀττικῆς τραγῳδίας, ἡ καὶ κατὶ λέξεις σπάνιες—εὐφρόνη Σοφ. Ἡλ. 19, οὐλλῶ Αἴ. 932 (δὲ βρῖσκεται ἄλλου πούθεν), κτλ. κτλ. "Αμα τίς λέγανε, καὶ μόνον πού βάζανε λέξεις κάπως ἀσυνήθιστες, δίνανε μ' ἀφ' ὧν, καθὼς παρατηρήθηκε συχνά, ποίησιν στὸ ὕψος τους. Τὸ ἴδιο καὶ μεῖς, ἡ ὅταν ἡ σειρὰ τοῦ λόγου φέρνει τὴ διπλοτυπία ἡ ὅταν ἔχουμε κατὶ νὰ πῶμε πού θέλουμε νὰ τοῦ δώσουμε τόνο, ἀλλάζουμε κάπου κά-που τύπο ἢ λέξιν. Καὶ με τὸ νὰ ὁμαλώνουμε ὅσο μπορούμε τὴ γραμματικὴ μας, γὰρ νὰ τὴ μαθαί-νουνε τὰ παιδιὰ ἐφκολώτερα στὸ σχολεῖο, με τὸ νὰ περιορίζουμε στὴ γραμματικὴ διπλοτυπίες καὶ διπλο-λεξιές, ἐνῶ παραδεχόμεστε σὰ γράφτά μας, σὰν τύχη, καὶ διπλολεξία καὶ διπλοτυπία, δὲ φτεῖα νοῦμε κινούρια καθαρῆς, δὲν ξεχωρίζουμε πάλε με τρόπους διαφορετικούς, μὰ πού κατανοῦνε στὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα, τὴ γλῶσσῃ πού γράφεται ἀπὸ τὴ γλῶσσῃ πού μιλιέται. Καθιερώνουμε σὰ βιβλία μας τύπους ζωντανούς τῆς ἐποχῆς μας. Δικαίωμα καὶ μάλιστα κέρδος μας. Κέρδος πού δὲν εἶναι ζημία γὰρ τὸ παιδί. "Ας ὑποθέσουμε ἄχαρνα πὺς διδάξαμε στὴ γραμματικὴ μας γενικὴ πληθυντικὴ τῶν οὐδε-τέρων δευτεροκλίτων παραθυρίῳ, λουλουδιῳ ἢ γε-

νικὴ πληθυντικὴ τῶν πρωτοκλίτων θηλυκῶν γυ-ναικῶ. "Ετσι λές τοῦ παιδιοῦ πὺς πρέπει νὰ τὰ κλίνῃ. Νὰ ὅμως πού ἀνοίγει κανένα βιβλίο σου καὶ βλέπει μέσα γυναικῶν, παραθυρίων, λουλουδιῶν, γενικὴ πού θὰ τὴ χρειαστῇ κάποτες, ἀφοῦ τὸ χω-ριδὸ στὴ γενικὴ πληθυντικὴ χωριῶν θὰ τὸ πῇς, εἰδμενὴ μιᾶζει με τὴν ὀνομαστικὴν-αἰτιατικὴν τοῦ ἐνικοῦ τὸ χωριδὸ πού στὴν προφορὰ δὲν ξεδιακρίνε-ται ἀπὸ τὴ γενικὴ τῶ χωριῶν. Δὲν πειράζει τί-ποτα πού τὸ παιδί τὸ κλίνει ἄλλῶς στὸ σχολεῖο, καὶ καμιά φορὰ μπορεῖ νὰ τὰπαντήσῃ τυπωμένο ἄλ-λιῶς σὲ ποίημα ἢ σ' ὅποιον ἔργο φιλολογικὸ θέλεις. Γλῶσσῃ τοῦ κ' οἱ δυὸ τύποι· θὰ τοὺς καταλάβῃ ἀμέσως καὶ τοὺς δυὸ, ἴσια ἴσια γιὰτὶ τοὺς πῇρες ἀπὸ τὴν γλῶσσῃ τὴν ἐθνικὴν, ἀπὸ τὴ γραμματικὴν τοῦ σημερινοῦ σου τοῦ λαοῦ, πού ξένη στὸ παιδί δὲν εἶναι, πού ἀκόμῃ καὶ ἡ δὲν τὴν ξέρεῖ σ' ὅλη τῆς τὴ διπλοτυπία δὲ δυσκολέβεται νὰ τὴ μάθῃ, ἐπειδὴ καὶ ζῇ τριγύρω τοῦ ἢ διπλοτυπία, ἐπειδὴ καὶ μέσα τοῦ ζῇ.

29.

Πολυτυπίες τῆς ἀρχῆς.

Λοιπὸν, ὡς καὶ στὴ διγλωσσία, ἐκεῖ πού χρειά-ζεται, χρωστοῦμε πρῶτα πρῶτα νὰ ῥωτήσουμε τὴ ζωὴ, γὰρ τὸ τί γίνεται καὶ τί δὲ γίνεται. Εἶναι ὅμως κ' ἕνα τρίτο εἶδος διγλωσσίας πού τὸ νομίζω ἀπα-ραίτητο νὰ λείψῃ. Βέβαια, διγλωσσία ἀπαρτηρή-σαμε σ' ὅλους τοὺς λαοὺς· παρτηρήσαμε καὶ στοὺς ἀρχαίους. Μὰ ἡ δική μας ἡ διγλωσσία εἶναι μεγ-λήτερη ἀπὸ τὴ δική τους, γὰρ τὸ λόγο πού ἐκείνοι, ἀπὸ τὴν κλασσικὴν τὴν ἐποχὴν, ἀρχίσαντε ἀμέ-σως νὰ γράφουνε τὴ δημοτικὴν τους, ἐνῶ ἐμεῖς δὲν καλλιεργήσαμε τὴ γλῶσσῃ τοῦ λαοῦ μας. Καὶ γὰρ νὰ τὸ πῶμε καὶ ἀφ' ὧν, ἂν ὁ Λουκιανὸς ἔγραψε τὴν ἀττικὴν σ' ἕναν καιρὸ πού δὲ μιλιότανε πιά, μπό-ρεσε νὰ τὸ κατορθώσῃ μόνον καὶ μόνον γιὰτὶ ὅταν ἡ ἀττικὴ καθιερώθηκε, καθιερώθηκε ἀπὸ τοὺς ἀττι-κοὺς σὰ ζωντανή τους γλῶσσῃ. "Ετσι καὶ ὁ Θεόκρι-τος κ' οἱ Ἀλεξανδρινοὶ σιμῶθηκαν ἔξω νὰ γρά-φουνε γλῶσσῃ πού δὲ μιλοῦσαν, μὰ πού τὴ μιλή-σανε στὴν Ἑλλάδα ὅσοι τὴν πρωτογράφαν. Σύγ-κριτη με τὴν καθαρῆς δὲ χωρεῖ καμιά, καὶ ἀσυν-λόγιστα ὁ δάσκαλος, καθὼς πάντα, ἔρχεται καὶ μᾶς μιλεῖ γὰρ Θεόκριτους καὶ Λουκιανούς, θέλοντας τάχα νὰ μᾶς ἀποδείξῃ πὺς καὶ μεῖς ἀκολουθώντας τὸ ἴδιο σύστημα τῆς διγλωσσίας, πρέπει νὰ γρά-φουμε μιὰ γλῶσσῃ πού χωρεῖ τὴν ποίησιν τοῦ Θεό-κριτου καὶ χωρεῖ τὸ πνεῦμα τοῦ Λουκιανοῦ, μᾶς τὴ ροιζᾷσανε δυὸ δασκάλου, ὁ Κοραῖς καὶ ὁ Κέντος, μαζὶ με κατὶ ἄλλους, ὅταν παίρνανε τύπους ζων-τανούς, νὰ τοὺς νεκρῶσανε με μιὰ κατάληξιν, ὅταν τοὺς ἐλληνίζανε τάχα καὶ τοὺς χαλκῶσανε, ὅταν φερέσανε δῶθε καίθε, πότε στοὺς Βυζαντινοὺς, πότε στοὺς κλασσικοὺς, πότε στοὺς Φράγκους, ὅχι σὰν τὸ Λουκιανὸν ἢ τὸ Θεόκριτο, πού εἶχανε γὰρ κανὼν τὸν κανὼν μᾶς καὶ ὠρισμένης ἐποχῆς τοῦ ἐλληνισμοῦ, πού εἶχανε καὶ μυαλό.

(Ἀκολουθεῖ)

1) Κ. Χατζηδάκη, Ἀπ. σὺν ΚΡΟΥΜΠΑΧΕΡ, 451· «ὅσοι τοιαῦτα γράφουσι, δὲν ἔχουν τὸ αἶσθημα τῆς γλώσ-σης ἡμῶν ἀδύλωτον, ἐτελεύθεσαν.» Ἀποκα χαλασμένον ἀπὸ τὸ τέλειωσαν.